

Tarih & Gelecek Dergisi

Journal of History & Future

Arş. Gör. Dr.

Hacer DOLANBAY

Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal
Bilgiler Öğretmenliği ABD
h.dolanbay@alparslan.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9408-5636>

Eser Geçmişi / Article Past:

Başvuruda bulundu.
Applied
16/12/2019

Kabul edildi.
Accepted
27/12/2019

Çeviri

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.665715>

Translation

1975-1984 Arası Gündem: Kıbrıs Barış Harekâtı ve Türkiye'nin Dış Politikası

1975-1984 Agenda: Cyprus Peace Operation and Foreign Policy of Turkey

Öz

Bu çalışmada yakın tarihimiz için önemli bir yer tutan 1975-1984 yılları arası Türkiye dış politikası, o dönemin gelişen olayları perspektifinde şekillendirilerek ele alınmıştır. Çalışmada doküman analizi ile alan yazın taraması yapılmıştır. Toplanan veriler anlamlı bütünler halinde, tartışmalı biçimde sunulmuştur.

Bahsi geçen yıllarda Türkiye tarih ve politikasını etkileyen mühim olaylar oluşmuştur. Kıbrıs Barış Harekâtı Türkiye'nin iç ve dış politikasını etkilediği gibi günümüze kadar gelen süreçte tartışılan Kıbrıs meselesinin anlaşılması için de önemli bir unsur olma işlevini taşımıştır. Türk-ABD ilişkilerindeki silah ambargosunun uygulanması, SSCB ile ilişkilerin kaynağını da yine bu harekâtın oluşturduğu görülmektedir. Harekât Türk-Yunan ilişkilerini etkilemiştir. Bununla beraber ilişkilerde çoğunlukla Ege Denizi üzerinde yoğunlaşmıştır. Kıt'a Sahaneliği, Karasuların Genişliği, Hava Kontrol Sahası konularında birçok anlaşmazlık yaşanmıştır. Çalışmada bütün bu sorunlar Türkiye ekseninde incelenmiş ve çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Dönemin yapısı ve günümüze yansımaları hakkında değerlendirmeler de yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dış politika, Kıbrıs Barış Harekâtı, Kıt'a Sahaneliği, Amerikan ambargosu, AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu)

Abstract

In this study, the Turkish foreign policy between 1975-1984, which has an important place for our recent history, was shaped and discussed in terms of the developments of that period. In the study, field literature was scanned with document analysis. The data collected are presented in meaningful integrations, in a controversial manner.

In these years, important events affecting the history and policy of Turkey have occurred. The Cyprus peace operation has influenced Turkey's domestic and foreign policy and has served as an important element for the understanding of the discussed Cyprus issue in the process that has come to this day. The implementation of the arms embargos in the Turkish-US relations and the source of the relations with the SSCB is also seen to be formed by this operation. The operation affected Turkish-Greek relations as well. However, relations are mostly concentrated on the Aegean Sea. There have been many disputes regarding the breadth of territorial waters and the Air Control Area and Continental Shelf. In the study, all these problems were examined on the axis of Turkey and various results were reached. Evaluations were also made about the structure of the period and its reflections on today.

Key Words: Foreign Policy, Cyprus Peace Operation, Continental Shelf, American embargo, EEC (European Economic Community)

ATIF: DOLANBAY Hacer, "1975-1984 Arası Gündem: Kıbrıs Barış Harekâtı ve Türkiye'nin Dış Politikası" *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 5/3 (Aralık-2019), s. (851-862)

CITE: DOLANBAY Hacer, "1975-1984 Agenda: Cyprus Peace Operation and Foreign Policy of Turkey" *Journal of History and Future*, 5/3 (December- 2019), pp. (851-862)

1.GİRİŞ

1970-74 yılları Türkiye'nin iç politikada sert rüzgârlarla geçirdiği bir dönemdir. Şiddet ve üniversite olayları gündemi meşgul etmiştir. 12 Mart 1971 muhtırasına kadar anarşi olayları devam etmiş, hükümetse olayları şiddet kullanarak engellemeye çalışmıştır.

1973 seçimlerine kadar AP' nin (Adalet Partisi) hızlı yükselişi göze çarpmaktadır. 1973'ten sonra durum değişmiş ve CHP yükselişe geçmiştir. 1974 II. Kıbrıs Barış Harekâtı ise Türkiye'nin iç ve dış politikasında belirleyici unsur olmaya devam edecektir. 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuştur. Kuruluşun ardından Türk ve Rum tarafları Viyana ve Lefkoşa'da peş peşe zirve toplantıları yapmış olsalar da çözüme ulaşılamamıştır. Bu durum, 15 Kasım 1983'te Kıbrıs'taki Türk yönetiminin "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" olarak bağımsızlığını duyurmasına kadar sürmüştür.

Türk-Amerikan ilişkilerinde de harekâtın etkileri görülmektedir. ABD'nin 4 yıl boyunca uyguladığı silah ambargosu Türkiye'nin savunma sistemi yanında ekonomisine de ağır darbeler indirmiştir.

Türk-Sovyet ilişkilerinde ise II. Kıbrıs Harekâtı'nın SSCB'de yarattığı kaygılar ve iç siyasi gelişmeler yakınlaşmayı engellemiştir. Türkiye Orta Doğu ülkeleriyle 1973 petrol krizi sonrası yakınlaşma eğilimindedir. Ancak Türkiye'nin NATO'ya üye ülke olması ve İsrail ile siyasi ilişkilerini sürdürmesi Arap ülkelerinde tepkiyle karşılanmıştır.

Türk-Yunan ilişkilerindeyse başlangıçta Kıbrıs önemli bir anlaşmazlık unsuru haline gelmiştir. Daha sonraki süreçte ise Kıbrıs'tan uzaklaşmış, Ege Denizi üzerinde yoğunlaşmıştır. Kıt'a Sahanlığı, Karasuların Genişliği, Hava Kontrol Sahası konularında iki devlet arasında birçok anlaşmazlık yaşanmıştır.

Türkiye'nin AET ile olan ilişkileri ise ekonomik ve siyasi nedenlerden ötürü inişli çıkışlı bir yapıda seyretmektedir.

2. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI

Çalışmada incelenilen dönemin en belirleyici unsurunun Türkiye'nin Kıbrıs adasına asker göndermesi yani Barış Harekâtı olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Venediklilerin elinden 1571'de alınan Kıbrıs 1878 yılındaki İngiltere'ye devrinden sonra yönetimsel olarak çeşitli süreçlerden geçmiştir. Lozan ile ada üzerindeki İngiliz hâkimiyetini kabul eden Türkiye Kıbrıs Türklerini kotuma çabasını sürdürmüştür. II. Dünya savaşıdan sonra Enosis (Türkleri devlet kurumlarından uzaklaştırma, Yunanistan ile birleşme, Türk varlığını sona erdirme) kampanyalarını hızlandıran adadaki Rumlar ve Yunanistan'ın talepleri de Türkiye tarafından defalarca reddedilmiştir.

15 Temmuz 1974 tarihinde Yunan cuntasının Kıbrıs'ın egemenliğine yaptığı saldırı ve aday topraklarına katma girişimi sonrası adadaki Türk nüfusun güvenliği ile ilgili sorunu ortaya çıkarmıştır. Bunun üzerine Türkiye daha önce imzalanan 1960 Garanti hükümlerini hatırlatmıştır. İngiltere'den olumsuz yanıt gelmesi üzerine adaya askeri harekât düzenleme kararı almıştır.

Birleşmiş Milletler, Genel Kurulunda 1 Kasım 1974 tarihinde aldığı 3212 sayılı kararının¹ akabinde, sorunu 1975 sonbaharında yeniden gündemine aldı. 9 çekimser, 1 karşıt ve 117

1 3212 Sayılı Karar

BM Genel Kurulunun aldığı 3212 sayılı kararı Türkiye de onaylamıştır. Karar Kıbrıs Türk Halkının eşitliğini destekler nitelikteydi. Karar:

1) Devletleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne saygı göstermeye ve

lehde oyla20 Kasım 1975 tarihli ve 3395 sayılı karar kabul edildi. Bu karar 3212 sayılı karara oldukça benzerdir. Karar, Türk askerinin adadan çekilmesini talep ediyor ve Kıbrıs'taki her iki tarafı da, eşitlik temelinde görüşme yapmaya çağırıyordu.

Kıbrıs Türk tarafı, Harekât sonrasında kendisini, “Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi” adlı idari yapıyla yönetmiştir. Bununla beraber bu yapının Kıbrıslı Türklerin ihtiyaçlarını gidermemesi sonucunda, Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) ilan edilmiştir (13 Şubat 1975). KTFD'nin kurulmasıyla, Türkler bazı kararlar almışlardır. Buna göre; adadaki Rumlar ve uluslararası kurumlarla her zaman görüşmeler yapılabileceği ve devletin kuruluş amacının Kıbrıs Rum Toplumunu ile bölgelerden oluşan bir federasyon dâhilinde ittifak etmek olduğu belirtilmiştir.²

İki toplum arasındaki görüşmeleri başlatan daha doğru bir ifade ile Kıbrıslı Rumları Kıbrıslı Türkler ile görüşmelere zorlayan olay, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin 13 Şubat 1975'deki kuruluşu olmuştur. Güvenlik Konseyi, 12 Mart 1975 gün ve 367 sayılı kararında, bu kuruluşu kınamıştır. Bununla birlikte ardından iki tarafı “eşitlikçi biçimde” görüşmelere çağırmayı da ihmal etmemiştir.

İlk görüşmeler Viyana'da 28 Nisan ile 1 Mayıs 1975 tarihlerinde yapıldı. Bu görüşmenin ardından Viyana'da dört toplantı daha yapıldı. Ancak görüşmelerden herhangi bir sonuç alınamadı. KTFD Başkanı Rauf Denктаş'ın önerisi ile Denктаş-Makarios zirve toplantısı 27 Ocak 1977'de yapıldı. Toplantıyı, 12 Şubat 1977'de yapılan ikinci bir zirve toplantısı takip etti. Bu zirveye B.M. Genel Sekreteri Kurt Waldheim de katıldı. Waldheim'in arabuluculuk çalışmaları sonucunda Denктаş ile Makarios arasında bir anlaşma imzalandı. Dört maddede oluşan anlaşmada iki temel unsur dikkate değerdir. Bunlardan ilki, iki topluma dayalı “federal bir cumhuriyet” esasının kabul edilmiş olmasıdır. Buna göre devlet yapısı ve anayasal sistemi, bu federal sistem esasına dayandırılmak suretiyle görüşülecektir. Diğer bir unsur ise toprak düzenlemesi hakkındadır. Ekonomik verimlilik ve toprak mülkiyeti kurallarına göre hareket edilecektir.

Spyros Kipriyanu 3 Ağustos 1977'de Makarios'un ölümü üzerine yeni cumhurbaşkanı seçildi. Bu değişiklik de şartları değiştiremedi, çözümsüzlük devam etti. Yeniden başlatılma kararı verilen görüşmelerde tekrar aksaklıklar belirdi. Bu dönemde özellikle Kipriyanu'nun yönetime gelmesinden sonra, Rum yönetimi Türk tarafına karşı oldukça sert bir tutum sergilemiştir. Rum yönetimi, uluslararası arenada özellikle Birleşmiş Milletler 'de Türkiye aleyhinde yoğun bir faaliyet içerisine girdi. Güvenlik konseyindeki görüşmeler esnasında

bu devlete karşı yapılacak müdahalelerden imtina etmeye davet eder.

- 2) Kıbrıs Cumhuriyeti'nde bulunan yabancı askerlerin ve personelin çok hızlı hareketle geri çekilmesini destekler.
- 3) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasal yapısının adadaki Rum ve Türk toplumlarını ilgilendiren bir mesele olduğunu savunur.
- 5) Göçmenlerin güvenlik önlemleri ile evlerine dönmeleri gerektiğini söyler.
- 6) Bu kararın uygulanması dâhil olmak üzere bütün çalışmaların B. M. Usulüne göre gerçekleştirilmesini arzular.
- 7) Genel Sekreter'den bu kararı Güvenlik Konseyi'nin dikkatine sunmasını rica eder.

2 Bora Ünay, **Türk-Yunan İlişkilerinde Temel Sorunlar ve 1999 Sonrası Yumuşama Dönemi**, TC Atılım Üniversitesi, Ankara 2007, s.97.

Rauf Denktaş'ın konuşması sekteye uğratılmaya çalışılmıştır. Daha da mühimi Türk toplumu Kıbrıs'ta "azınlık" statüsünde gösterilmeye çalışıldı. Toplantılar devam ederken Kipriyanu, Rauf Denktaş'ın da bulunması yönündeki isteği ısrarla reddetti. 1978'de silah yasağını kaldıran ABD'nin arabuluculuk çabaları da hüsrana uğradı. Tüm bu nedenlerden 1978 yılı görüşmelerin yapılamadığı bir yıl olarak geçti.³

19 Mayıs 1979'da, Kıbrıs-Türk lideri Rauf Denktaş ile Kıbrıs Rum lideri Kipriyanu tekrar görüştüler ve 10 maddelik bir anlaşma imzaladılar. Yapılan anlaşmaya göre görüşmeler, Birleşmiş Milletler'in nezaretinde 15 Haziran'da Lefkoşe'de başlayacak ve Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs'la ilgili aldığı kararlar temelinde sürdürülecektir. Anayasa ve toprak konuları görüşmelerde esasını oluşturacaktır. Bununla beraber Maraş'ın iskâna açılması konusu öncelikle önem verilecek bir meseledir. Maraş konusunda yapılacak anlaşma derhal uygulanacaktır. İki taraf iyi niyet ve karşılıklı güven ile rutin hayata dönüş için gerekli önlemleri alacaklardı. Görüşmelerde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin askerden arındırılması da tartışılacaktı.

Toplumlararası görüşmelerin Lefkoşa'da ve B.M. Genel Sekreterinin nezaretinde yapılması da herhangi sonuç vermedi.⁴ Kıbrıs için konuşulan bütün bu aşamalardan geçilirken Türkiye'de ise 12 Eylül 1980'de askeri bir müdahale meydana geldi. Müdahale toplumlararası görüşmeleri de etkiledi. Görüşmelere ara verildi, duraklamalar oluştu. Nerdeyse bir yıl sonra Ağustos 1981'de Kıbrıs-Türk tarafı toprak ve anayasa ile ilgili taleplerini içeren "teklif paketini" Rum tarafına verdi. Tam da bu sıralarda Yunanistan'da yapılan genel seçimlerde sosyalist partisinin iktidara geldi. Seçimi kazanan Papandreou'nun başbakanlığı ile Türk-Yunan ilişkileri bir gerginlik içine girerken, Kıbrıs sorunu ve toplumlararası görüşmelerde de yavaşlama sürecine soktu. Yunan lider Papandreou, Kıbrıs konusunu, uluslararası platformlara götürme çabaları içine girmiştir. Bu durum, Türk yönetiminin, 15 Kasım 1983 tarihinde "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" adı ile bağımsızlığını duyurmasına kadar devam etmiştir.

KKTC'nin bağımsızlığını ilanı ile birlikte konu, iki toplum arasındaki bir sorun olmaktan çıkmıştır. Bu süreçte KKTC, Türkiye dışında, herhangi bir ülke tarafından tanınmamış olsa dahi iki devlet arasındaki bir sorun halini almıştır. Aslına bakılırsa KKTC kuruluşundan bugüne politik arenada uzlaşmacı siyasetiyle barışa katkı sağlamayı ilke edinen aktif taraf olmuştur. Kuruluş aşamasından sonra, KKTC'nin temel politikasını, Türkiye'nin etkin güvencesinin devamı olarak düşünmek mümkündür. Aynı zamanda iki bölge ve toplumdan oluşan merkezi hükümetin yetkileri sınırlı, federal, ortak bir devletin kurulması olduğunu söylemek de mümkündür.

Bu dönem ve şartlarda konuyu Birleşmiş milletler açısından ele almakta fayda vardır. BM Güvenlik Konseyi, KKTC'nin bağımsızlığını ilanının ardından bu ülkenin varlığının yasal olmadığını duyurmuştur (18 Kasım 1983 tarihli 541 sayılı kararı). BM güvenlik Konseyi'nin de destek vermemesi neticesinde KKTC'yi Türkiye dışında tanıyan bir devlet olmamıştır. Yunanistan cephesinde durumlar yukarıda bahsedildiği gibi devam etmektedir. Sosyalist parti yönetimindeki Yunanistan, KKTC'nin kurulmasına tepki göstermiş ve meseleyi uluslararası kuruluşlara götürmüştür. KKTC'nin kurulması ile birlikte kopan ipler, Denktaş'ın BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'a sunduğu müzakere ve iyi niyet teklifleriyle tekrar başlamıştır (02 Ocak 1984). Bahsi geçen uzlaşmacı önerileri çerçevesinde Denktaş; Maraş iskân sorunuyla

3 Mehmet Gönlübol-Ömer Kürkçüoğlu, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, Siyasal Kitabevi, 9. Baskı, Ankara 1996, (1973-1983 Dönemi: Mehmet Gönlübol, Ömer Kürkçüoğlu, 1983-1990 Dönemi: Mehmet Gönlübol, Ömer Kürkçüoğlu), s.579.

4 Mehmet Gönlübol-Ömer Kürkçüoğlu, **a.g.e.**, s.580.

ilgili atılabilecek adımlar, Lefkoşa uluslararası havalimanının açılması, kayıp kişiler komitesinin çalışmaya başlaması ve toplumlar arasında işbirliği yapılabilecek konulara yer vermiştir. Rum tarafı ise Denктаş'ın bu önerilerini reddetmekle yetinmemiş, Genel Sekreter de Cuellar'ın gündeme getirdiği Maraş iskân meselesine de olumlu açıdan yaklaşmamıştır. Rum tarafının görüşmeler sırasındaki gönülsüz tutum ve davranışları, Türkiye ile KKTC arasındaki ilişkilerin Büyükelçilik seviyesinde yürütülmesine sebep olmuştur.

Hal böyle iken BM Güvenlik Konseyi'nin 550 sayılı kararı ile KKTC ile Türkiye arasında yürütülen diplomatik ilişkilerin geçersiz olduğu kararı alınmıştır. Rum tarafı lideri Kipriyanu, KKTC'nin bağımsızlık ilanını gerekçe göstererek görüşme masasına oturmama kararı almıştır. Bu karar üzerine 1984 Ağustos ayında BM Genel Sekreteri himayesinde dolaylı üç adet görüşme yapılmıştır. Ayrıca iki lider arasında yeniden bir zirve düzenlenmesi kararı alınmıştır. Bunun üzerine 10 Eylül 1984'te ABD'nin New York şehrinde başlayan dolaylı görüşmelerin ikinci turunda, bir sonraki buluşmanın 15-26 Ekim 1984'te ve doğrudan görüşmeler olarak düzenlenmesine kararına varılmıştır. Bu görüşmelerin son turunun ise, 26 Kasım 1984'te yapıldığı görülmektedir. Yapılan görüşmeler sonunda BM Genel Sekreteri'nin taraflara sunduğu metin 17 Ocak 1985 tarihinde New York'ta tekrar bir araya gelmelerini sağlamıştır.⁵

3. TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ

Bu dönemde Türkiye ABD ilişkilerinde göze çarpan olay ABD'nin uygulamış olduğu silah ambargosudur. 1975 yılında başlayarak üç yıl boyunca devam eden karar gereği ABD Türkiye'ye silah ve askeri malzeme satışını yasaklamıştır. Karar her ne kadar harekâta tepki olarak verilmiş olsa da ABD'nin Watergate skandalı ve Vietnam yenilgisi gibi kendi iç ve dış sorunlarıyla uğraştığı bir döneme rastladığı görülmektedir. Temelde iki ülke arasındaki ilişki gibi görünse de sonuçları bakımından diğer ülkeleri de etkilemiştir. Özellikle ambargonun kaldırılması ve askeri üslerin yeniden hizmete açılması SSCB tarafından hoş karşılanmamıştır.

3.1. Silah Ambargosu

1947 ve 1960 yıllarında Türkiye ile ABD arasında imzalanan ikili antlaşmalar ve 1961 senesinde kanunlaşan Amerikan Dış Yardım Yasası, Türkiye'ye yapılan askeri yardımın savunma ve iç güvenliğin sağlanması hususunda kullanılabilmesi koşulu taşıymaktaydı. Yunan lobisi, Türkiye'nin barış harekâtında ABD'den aldığı silahları kullanmakla bu şartı ihlâl ettiğini savunmuştur. Lobi, Türkiye'ye karşı silah ambargosu uygulanması için 1974 yılı itibarıyla Amerikan Kongresi'nde kampanya başlattı.⁶

Amerikan Kongresini oluşturan Senatunun ve ardından Temsilciler Meclisi aldıkları kanunla, 5 Şubat 1975 tarihi itibarıyla Türkiye'ye yönelik silâh ambargosu uygulamasına karar verdi. Bu kanuna göre Türkiye Kıbrıs'a yeni asker göndermez ve Amerikan silâhı sevk etmezse ambargo uygulanmayacaktı.

Dönemin şartları incelendiği takdirde ABD'nin ambargoyu başlattığı zamanın Türkiye'nin hükümet bunalımı ile uğraştığı bir dönem olduğu görülmektedir. Türkiye'de, Sadi İrmak başkanlığında kurulan ve güvenoyu alamamasına rağmen yönetimde bulunan bir hükümet görevdeydi. Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar ve politik zayıflığı, dışarıya karşı etkili olmasının önüne ge-

5 Bora Ünay, a.g.e., s.101-102.

6 Ali Rıza İzgi, **Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'ye Uygulanan Silâh Ambargosu ve Sonuçları**, (Basılmamış, Yüksek Lisans Tezi), 2007.

çiyordu.⁷

ABD'nin başlattığı ambargonun Türkiye'nin askerî durumunda depremler yarattı. Türkiye'ye gönderilmesi beklenen askeri malzeme alınamadı. ABD başkanı (38. Başkan) Gerald Rudolph Ford'un ambargoyu kaldırma teklifini Temsilciler Meclisi kabul etmiş fakat ambargo kaldırılmamıştır. Bunun üzerine Türkiye, ABD'ye bir nota vermiştir. Buna göre Türkiye'deki 20 kadar Amerikan üssüne el konulacağını bildirildi. Temsilciler Meclisi ambargonun kaldırılmasını reddince, Türk hükümeti ABD'ye verdiği notayla 1969 tarihinde imzalanan Türk-Amerikan Savunma İşbirliği Anlaşması'nı yürürlükten kaldırdığını ve Türkiye'deki bütün Amerikan üslerinin denetiminin TSK'ya verileceğini bildirdi (26 Temmuz 1975). Türkiye'nin bu kararlı tutumu karşısında 1976'dan itibaren ilişkiler yumuşamaya başladı. Müzakereler netice verdi ve yeni bir Savunma İşbirliği Anlaşması imzalandı (SEIA, 26 Mart 1976). Bununla beraber anlaşmanın yürürlüğe girmesi ancak ambargonun kaldırılmasına bağlıydı. Fakat ambargonun kaldırılması mümkün olmadı.

ABD silah ambargosu ile birlikte Türkiye'de millî silâh sanayinin kurulması fikri ve çalışmalarını hızlandırdı. CHP yoğunluklu hükümet döneminde "millî savunma kavramı" isminde yeni fikirler ortaya çıkmıştır. Bu dönemde yenilikçi olarak SSCB (Sovyet sosyalist cumhuriyetler birliği) ile yakınlaşmaya gidilmiş ve iki ülke arasında "İyi Komşuluk Deklarasyonu" imzalanmıştır.

Bu tepki ve gelişmeler ABD'yi yumuşatmıştır. Ayrıca Türk tarafı Temmuz 1978'de Kıbrıs konusunda taviz vermiştir. Kıbrıs Türk Federe Başkanı Rauf Denktaş, toplumlararası görüşmeler başlayınca gelecekteki statüsü ve hakları saklı tutulmak koşuluyla, Maraş bölgesine 35.000 Rum göçmenin kabul edileceğini ve burada sürekli olmayan bir yönetim kurulabileceğini bildirdi. Hem bu adım hem de ABD başkanı Carter'in çabaları sonucunda 26 Eylül 1978'de ambargo kaldırıldı.⁸

4. TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ

Kıbrıs meselesi ile karşı karşıya kalınan ülkelerden biri Yunanistan'dır. Bununla beraber 1974 yılı sonrasında Türk-Yunan ilişkilerinde Kıbrıs meselesinden uzaklaşıldığı göze çarpmaktadır. Bu dönemde çoğunlukla Ege Denizi üzerinde yoğunlaşmıştır. Döneme ait sorunları kıt'a sahanlığı, karasuların genişliği, hava kontrol sahası meseleleri olarak sıralamak mümkündür. Lozan Anlaşmasının ihlal eden Yunanistan'ın Ege adalarını silahlandırması da sorunlardan bir diğeridir.

4.1. Kıt'a Sahanlığı Meselesi

Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıt'a sahanlığı sorunu, Türk hükümeti tarafından, Ege açık sularında ve "Türkiye'nin kıt'a sahanlığında bulunan" 27 bölgede petrol arama yapmak üzere, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına (TPAO) arama ruhsatı verilmesi olayı ile başlamıştır. Verilen ruhsatın haritası ile beraber, 1 Kasım 1973'te Resmi Gazete'de yayınlanmasıyla da resmîyet kazanmıştır. Belirtilen saha, Ege Denizi'nde, Semadirek, Limni, Midilli, Aghios, Sakız adaları arasında ve bu adaların karasularının dışındaydı.⁹

Kıbrıs harekâtından sadece iki gün önce Türkiye hükümeti TPAO'ya Ege'de yeni bir arama ruhsatı daha verdi. Kıbrıs harekâtı ilişkileri daha da gerginleştirdi (18 Temmuz 1974).

1975 yılında kıt'a sahanlığı konusundaki tartışma devam etti. Yunanistan sorunu Milletlerarası Adalet Divanı'na taşımayı isterken Türkiye ise anlaşmazlığı anlaşma yoluyla çözmek istedi. Tarafların uzlaşmaya varmaları için 19 Mayıs 1975'te Türk ve Yunan Dışişleri bakanları arasında Roma'da bir görüşme tertip edildi. 31 Mayıs 1975'te ise Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel ile

7 Mehmet Gönübol-Ömer Kürkçüoğlu, **a.g.e.**, s.585.

8 Mehmet Gönübol-Ömer Kürkçüoğlu, **a.g.e.**, s.591-592.

9 İrfan Kaya Ülger, **Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunları**, Derin Yayınları, İstanbul 2008, s.43.

Yunanistan Başbakanı Karamanlis arasında Bükreş'te görüşmeler yapılarak konunun Milletlerarası Adalet Divanı'na götürülmesi için ilke anlaşmasına varıldı. Ancak sonraki aşamada tarafların hukukçularının yaptıkları toplantılar konuyu neticesiz bıraktı. Bunda Türkiye'nin Divan'a gitmek istememesinin de rolü vardır. Bu arada Türk-Yunan ilişkilerini körükleyecek yeni bir anlaşmazlık unsuru belirdi. Yunanistan Türkiye'ye yakın Ege adalarını silahlandırmıştı. Silahlandırma üzerine Türkiye Cumhuriyeti 1975 Temmuz ayında aldığı karar ile İzmir'de "Ege Ordusu"nu yani Dördüncü Ordu'yu kurdu. Türkiye'nin bu yeni askeri kuvveti, NATO'nun dışında, tamamen ülkenin kendi emrinde olan silahlı bir güçtü.¹⁰

1976 Şubatında Türkiye, kıt'a sahanlığı konusundaki kararlılığını göstermek için "Hora" (sonradan adı Sismik I) adlı araştırma gemisini hazırladı. Ağustos ayında Çanakkale'den ayrılan Hora Yunanistan ile Türkiye arasındaki kıt'a sahanlığı anlaşmazlığı bulunan sulara giriş yaptı. Yunan hükümeti Sismik-I Ege'ye çıkınca Türk hükümetini protesto etti. Türk hükümeti geri adım atmadı.¹¹

Türkiye'nin tavrı üzerine Yunanistan harekete geçti. Öncelikle B.M. Güvenlik Konseyi'ne başvurarak, Türkiye'nin Yunan kıt'a sahanlığı üzerindeki haklarını ihlal ederek barış ve güvenliği tehlikeli biçimde tehdit ettiğini ileri sürdü. Ardından, 10 Ağustos 1976'da sorunu Milletlerarası Adalet Divanı'na taşıdı. Fakat Yunanistan'ın iki başvurusu da Sismik-I'in faaliyetinin zarara sebep olmadığı gerekçesiyle reddedildi.

Bu durumda Yunanistan Türkiye'yle anlaşmaya varmak zorunda kaldı. 11 Kasım 1976'da imzalanan Bern Deklarasyonu 10 maddelik bir belgeydi. Bu belge, iki taraf arasında kıt'a sahanlığının sınırlarının çizilmesine yönelik görüşmelerde uyulacak kuralları belirliyordu. Buna göre, görüşmeler içtenlik ve iyi niyet ile yürütülecek, Türkiye, Yunanistan'ın karasularının sınırını 6 milden 12 mile çıkarması halinde bu kararı bir savaş nedeni sayacaktır. Öte yandan B.M. Deniz Hukuku Konferansı'nda, Türkiye Ege Denizi'nin özel durumunu savunmak ve benzer sorunları olan ülkelerle işbirliği yapmak suretiyle Yunanistan'a Ege'de güç kazandıracak bir belgenin ortaya çıkmasını önlemek istiyordu. Ancak Yunanistan'ın, Papandreu döneminde tutumunun daha da kararlaşması ve B.M.'nin 1982 yılında kabul ettiği sözleşme ile Yunanistan'ın görüşleri desteklenmiştir.¹²

4.2. Ege'de Hava Kontrol Sahası Meselesi (FIR Hattı)

1974 Kıbrıs krizinin ortaya çıkardığı bir sorun olan Hava Kontrol Sahası konusundaki anlaşmazlık sonraki yıllarda da devam etti.

Mayıs 1975'te Brüksel'de Türkiye ve Yunanistan Başbakanlarının görüşmelerinde kıt'a sahanlığı konusunun yanında hava kontrol sahası meselesi de ele alındı. Ancak sonuç alınmadı. Türkiye 1977 ve 1978 yıllarında hava sahasının ortaklaşa kullanımı ile ilgili teklifler yaptı, fakat Yunanistan kabul etmeyince görüşmeler kesildi.

Bu arada, Yunanistan Haziran 1977'de NATO'ya başvurarak iltifakın askeri kanadıyla tekrar bağ kurmak istediğini bildirmişti. Buna göre, Yunanlılar İzmir'deki NATO karargâhına dönmeyecek; bununla beraber Yunanistan'ın emrinde ayrı bir NATO karargâhı kurulacaktı. Son olarak Ege Denizi'ndeki hava kontrol sahası tıpkı 1974'ten önce olduğu gibi Yunanistan'a ait olacaktı.

10 Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.836.

11 Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.837.

12 Mehmet Gönlübol-Ömer Kürkçüoğlu, **a.g.e.**, s.580-582.

NATO Başkomutanı Haig ile Yunanistan Genelkurmay Başkanı Davos çeşitli müzakereler yaptılar. Sonunda Yunan görüşüne uygun bir anlaşmaya varıldı. Bu anlaşma diğer NATO ülkelerinde de kabul edildiyse de Türkiye tarafından reddedildi.¹³

Bunun üzerine NATO Başkomutanı, Türk Genelkurmayı ile yaptığı görüşmelerden sonra yeni bir anlaşma oluşturdu. Anlaşmaya göre, Yunanistan'ın doğu kıyılarında bulunan adaların hava sahası kontrolü Yunanlılara bırakılacak, Ege'nin diğer kısımların kontrolü ise NATO komutanlığına verilecekti. Ege Denizi'nin Yunanistan'ın savunması için oldukça önemli olan kısımları da NATO'nun hususi koruması altına girecekti.

Yunanistan bu teklifleri reddetti. Bu arada farklı bir gelişme yaşandı. 1979'da NATO Başkomutanlığına getirilen General Rogers, "Rogers Plânı" isimli yeni bir anlaşma taslağı oluşturdu. Açıklanmayan bu plâna göre Türkiye Ege hava sahasının kuzey-güney yönünde ikiye ayrılması isteğinden vazgeçiyordu. Yunanistan'ın ise 1974 öncesi statüsünün yenilenmesi isteğinden vazgeçtiği anlaşılıyordu. Türk Genelkurmayı 22 Şubat 1980'de NOTAM'ın (Bütün Havacılara Tebliğ) kaldırıldığını açıkladı. 23 Şubat'ta Yunanistan, kendisinin NOTAM'ını kaldırdı ki, böylece Ege Denizi yeniden sivil trafiğe açılmış oldu.¹⁴

Rogers Planı'nın taraflarca kabulü sonrası Türkiye vetosunu geri çekti. Bunun üzerine Yunanistan 20 Ekim 1980 tarihinde NATO'nun askeri kanadına geri döndü. Bu koşullarda Türk-Yunan ilişkilerinin uzlaşma ve yumuşama havası bekleniyordu, fakat beklenildiği gibi olmadı. Özellikle Yunanistan'da Pan Helenik Sosyalist Partisi'nin (PASOK) 1981 genel seçimlerinde iktidara gelmesiyle ilişkiler yeni bir huzursuzluk dönemine girecektir. Kıt'a Sahanlığı, FIR Hattı, Kıbrıs konularına ek olarak Batı Trakya Türklerinin meselesindeki bozulma da bu dönemde artmış olduğundan Türk-Yunan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen bir konu daha eklenmiş oldu. 1980 sonrası dönemde, özellikle Papandreu'nun iktidara gelmesiyle Batı Trakya'daki Türk asıllı Yunan vatandaşları üzerindeki baskılar artmıştır.¹⁵

26 Mart 1982'de Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Türklere karşı izlediği baskı politikasına tepki olarak, Türk hükümeti Türkiye'deki Rumların mallarına el koyacak bir kanun hazırladı. Ancak yasalaşmadan kalan (kadük) bu kararın hemen ertesinde, Yargıtay 12 Haziran 1982'de, Yunan uyrukluların 1964 kararnamesiyle dondurulmuş Türkiye'deki mallarını bir başkasına devredemeyeceklerine ilişkin karar aldı.¹⁶

Bu arada Turgut Özal hükümeti işbaşındaydı. Hükümetin 13 Ocak 1984'te TBMM'de okunan programında yer alan Yunanistan ile uzlaşma, ticaret, ekonomi ve turizm alanlarında iyi ilişkiler kurabilmek tarzındaki ifadeleri yeni iktidarın Yunanistan'a bakış açısına dair fikir veriyordu. Fakat Özal'ın Türkiye ile Yunanistan arasında ticari ve iktisadi ilişkileri geliştirebilmek ve Papandreu'nun uzlaşmaz tutumunu dünya kamuoyuna gösterebilmek için yaptığı Yunan vatandaşlarına uygulanan vizeyi tek taraflı olarak kaldırma jestleri karşılıksız kaldı. İlişkilerde umulan yakınlaşma sağlanamadı. 1985 yılı içinde de seçimler dolayısıyla katılan Yunan hükümeti Türkiye ile arasında sorun oluşturan karasuları başta olmak üzere temel sorunlara ilişkin ödün vermeyen sertlik politikasını sürdürdü.¹⁷

13 Mehmet Gönlübol-Ömer Kürçüoğlu, *a.g.e.*, s.586.

14 Mehmet Gönlübol-Ömer Kürçüoğlu, *a.g.e.*, s.586.

15 Yaşar Ertürk, *Adalar (Ege) Denizinde Türk-Yunan Mücadelesi*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2007, s.93.

16 Baskın Oran, *Türk Dış Politikası II (1980-2001)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s.106.

17 Baskın Oran, *a.g.e.*, s.109-110.

5. TÜRK-SOYVET (SSCB) İLİŞKİLERİ

1971 muhtırasından 1973 yılına kadarki dönemde dış politikada ABD öncelikleri göz önünde tutuldu. Türkiye'nin bu evrede SSCB ile olan ilişkilerinde, özellikle Kıbrıs konusunda bir yakınlaşma ve ortak tutumlarının önceki yıllarda olduğu gibi süregeldiği görülmektedir. Nisan 1972'de taraflar arasında imzalanan İyi Komşuluk İlkeleri bildirgesine göre Kıbrıs konusundaki güven ve ortak tutum tazelenmiştir. 1973 seçimlerinde Bülent Ecevit başkanlığında kurulan CHP ve Necmettin Erbakan'ın kurduğu Milli Selamet Partisi temelde emperyalizm ve Amerikan karşıtı toplulukların desteğini alarak iktidar olmuştur.¹⁸

Türkiye Temmuz 1974'te Kıbrıs'a asker çıkardı. Ateşkesin ardından I. Cenevre Konferansı toplandı. İmzalanan Cenevre deklarasyonu ile Kıbrıs ateşkes çizgisinin belirlenmesine karar verildi. BM kontrolünde bir bölge oluşturulması, ateşkes çizgisini içine alması ve Türk bölgelerinin BM korumasına girmesine karar verildi. Kıbrıs Türklerinin varlığının ve özerkliğinin tanınması, Türkiye'nin askeri harekâtının yasal kabul edilmesi deklarasyonu Türkiye açısından başarılı kılmahtadır.

Deklarasyonun akabinde Kıbrıs'ın anayasal konumunu tartışmak üzere II. Cenevre Konferansı toplandı. Moskova Ankara'ya bağımsızlığı tehlikeye girmediği müddetçe Kıbrıs'taki Türk eylemlerine karşı durmayacağını belirtti.¹⁹ Türkiye'nin adaya eski statüsünü kazandıracağını düşünen SSCB çıkarları için harekâtı desteklemekteydi. Bununla beraber Cenevre deklarasyonunda Makarios'tan söz edilmemesi ve Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından ayrılması SSCB açısından hoş karşılanmadı. Buna rağmen Türkiye ile ilişkilerini bozmadı. Kıbrıs'ın bağımsızlığını, bütünlüğünü ve her iki toplumun eşitliğini savunmaya devam etti. Türkiye'nin bu dönemde tehdit olarak gördüğü ülke Yunanistan idi. Bu nedenden SSCB ile olan ilişkiler 1976'dan sonra gelişti.

Öte yandan ABD silah ambargosunun Türk-Amerikan ilişkilerinde yarattığı sarsıntı, Sovyetlerle yakınlaşmayı mümkün kılabilirdi. Ancak İkinci Kıbrıs harekâtının SSCB'de oluşturduğu tasalar, yanı sıra iç siyasal gelişmeler yakınlaşmayı sınırlandırdı. ABD'nin ambargo döneminde, aynı zamanda anarşi ve terörün hızlandığı, 49 çeşit Marksist ve komünist grup ve kuruluşun yer aldığı bir ortamda Türk halkının Sovyetlere sempati duyması mümkün olmamıştır. AP'nin liderliğinde kurulan iki koalisyon hükümetinde etkili olan MHP'nin SSCB'ne karşı olan tavrı da ilişkilerdeki yakınlaşmayı önlemiştir. Bundan dolayıdır ki ABD 1978'de ambargoyu kaldırdığı, Türkiye'deki üslerin yeniden açıldığı zaman SSCB çok sert tepki göstermiştir. SSCB bu gelişmeyi barış için tehlikeli bularak Ege ve Akdeniz içinse dengesizlik olarak nitelendirdi. 1979 SSCB Afganistan işgalinin Türkiye tarafından sert üslupla eleştirilmesi ile yakınlaşma süreci bitti.

12 Eylül 1980 müdahalesi sırasında Türk-Sovyet ilişkileri son derece olumsuz haldeydi. ABD'de 1980 Kasım seçimlerinde Reagan idaresi işbaşına gelince Türkiye ile yakın ilişkiler kurulması Sovyetleri memnun etmemiştir. Fakat 12 Eylül idaresi ülkede huzuru sağladıktan sonra dış politikaya eğilince Sovyetlerle olan ilişkiler de yumuşamıştır. Bu dönemde ABD ile daha kuvvetli ilişkiler kurulduğu bir dönemdir. ABD ile imzalanan Savunma ve İşbirliği Antlaşması bunun somur örneklerinden biridir. Bununla beraber Türkiye tarafından gelen ve çok güçlü olmayan politik çabalar çerçevesinde ilişkilerde SSCB'de ihmal edilmedi. Böylece olumsuz giden ilişkilerde düzelmeye başlandı söylenebilmektedir.

18 Burçin, Canar. SSCB Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu (1964-1979). Disiplinlerarası karşılaştırmalar.S.8.ss.239

19 Stergiou, A. 2007.101

6. TÜRKİYE-AET İLİŞKİLERİ

Türkiye 31 Temmuz 1959 tarihinde Avrupa ekonomik Topluluğu'na (AET) ortaklık için başvuruda bulunmuştur. 1963 yılında ortaklık için imzalanan Ankara antlaşmasından yedi yıl sonra gümrük birliği için bir katma protokol imzalanmıştır. 1973 tarihine gelindiğinde bu protokolün uygulamaya konulduğu görülmektedir. Bu protokol ile ilişkiler iyileştirilmeye çalışılsa da bazı gelişmelerin bunu sekteye uğrattığı görülmektedir. Bu olaylardan biri de 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'dır. Topluluğa üye ülkeler Paris Zirvesi'nde Türkiye'yi eleştirmiş, kınamışlardır. Ertesi yıl ise Rum tarafı ile Ortaklık Konseyi toplantısı yapmışlardır. 1975'te Yunanistan'ın tam üyelik için başvuru yapması ise ilişkileri gerginleştirmeye devam etmiştir. ²⁰ Esasında kalıcı yönde ilişkileri engelleyen başka faktörler de bulunmaktadır. Ancak dış politika özellikle Kıbrıs harekâtı odağıyla ele alındığından bunlar yeterli görülmektedir.

1975 sonrası dönemde AET'yle ilişkilerde bir durgunluk görülmektedir. Bunun sebepleri siyasî ve iktisadî niteliklidir. Yukarıda bahsi geçen nedenlerden ötürü ortaklık konseyi toplantıları yapılamamıştır. Türkiye'nin toplantılara iştirak isteğini birçok üye ülke reddetmiştir. Daha sonra ülkeler, Trokyo olarak geliştirilen yöntem ile en azından Türkiye'ye katılmadığı ama kendisini ilgilendiren toplantılar hakkında bilgi verilmesi hususunda birleşmişlerdir.

Türkiye'nin iç siyasî gelişmelerinde çeşitli istikrarsızlar dikkat çekmektedir. Özellikle MSP'nin (Milli Selamet Partisi) etkisiyle AET'ye karşı olumsuz bir tutum doğmuştur. 1973'ten sonraki hükümetlerde etkili olan sol görüşler de, Batılı ekonomilerin birleşmesi içinde Türkiye'nin sadece bir pazar oluşturacağı düşüncesindeydiler. Ayrıca Türkiye'deki iç siyasî çalkantılar da AET konusunda tutarlı bir politika izlenmesini güçleştirmiştir. 1973 sonrası petrol krizi AET ülkelerini de güç durumda bırakmıştır. Bu ülkeler, artan işsizlik sorunları karşısında Türkiye'ye güçlük çıkarmaya başladılar. Batı Avrupa'nın Türkiye'yi istemediği yolundaki kuşku haklı çıkararak bir olgu olarak görüldü.

12 Eylül müdahalesinden önce AP azınlık hükümetinde Türkiye'nin AET ile olan ilişkilerini canlandırmak, hatta erken tam üyelik için başvuruda bulunmak niyetleri vardı. Ancak 12 Eylül'den sonra Avrupa'yla ilişkilerin bozulması, AET'de de etkisini gösterdi. Tam üyelik konusunda zor durumda kalmaktan kaygılanan AET ülkeleri müdahaleden sonra ilişkilerde meydana gelen durgunluk karşısında bir anlamda rahatlamış oluyorlardı. Bozulan Türkiye-AET ilişkileri altı yıl aradan sonra 15 Eylül 1986'da daha önce de yapılmış olan Ortaklık Konseyi toplantısının ardından düzelmeye başlamıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmanın bütünü incelendiği takdirde 1975-1984 yılları arasında Türk dış politikasını biçimlendiren en önemli olayın Kıbrıs Barış Harekâtı olduğu görülmektedir. Harekât ve etkileri günümüze kadar gelmektedir. Bununla birlikte söz konusu dönemde Yunanistan, ABD, SSCB ile olan ilişkilerimizde başat bir rol oynamıştır.

1975'te Kıbrıs Federe Türk Devleti'nin kurulması öncesi ve sonrası yaşanan gelişmelerde Türkiye'nin iyi niyetli fakat adadaki Türk toplumunun haklarını eşitlik çerçevesinde çözmeye yönelik tutumu dikkati çekmektedir. Bu dönemde Türkiye iç politikada yaşanan gerginliklerle beraber konuyu sahiplenmesini bilmiştir.

20 Ekrem, Y.Akçay. 1970'lerde siyasi partilerin gözüyle Türkiye'nin AET'ye bakışı: AP, CHP, MHP, MSP, DP, TKP örnekleri. ss.34

Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki esas kaygısı Akdeniz'deki dengenin Yunanistan çıkarları doğrultusunda bozulmasıydı. Bu sebeptendir ki Türkiye Enosis'e (adanın Yunanistan ile birleşmesi) karşı çıkan ve adadaki Türklerin anayasal haklarını korumaya dönük politikalar üretmiştir. Türkiye'nin NATO'ya üye ülke olması ve İsrail ile siyasi ilişkilerini sürdürmesi Arap ülkelerinde tepkiyle karşılanmıştır. Türk-Yunan ilişkilerindeyse Kıbrıs'tan uzaklaşmış, Ege Denizi üzerinde yoğunlaşmıştır. Kıt'a Sahanlığı, Karasuların Genişliği, Hava Kontrol Sahası konularında birçok anlaşmazlık yaşanmıştır

Türk-Amerikan ilişkilerinde de harekâtın yansımaları görülmektedir. ABD'nin 4 yıl boyunca uygulamış olduğu silah ambargosu Türkiye'nin savunma sistemi yanında ekonomisine de ciddi darbeler indirmiştir. Bununla beraber ambargonun kaldırılıp üslerin tekrar açılması tam anlamıyla yakınlaşma sağlanmayan Türk- SSCB ilişkilerini kopma noktasına getirmiştir.

Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile olan ilişkilerinde ise ekonomik ve politik nedenlerden kaynaklı bir durgunlaşma göze çarpmaktadır.

Bu çalışmada tarihsel açıdan 1975-1984 dönemi ele alınmış olsa bile Kıbrıs sorunu bunun çok daha öncesinde bir geçmişe sahiptir. Bugün bile özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile olan ilişkilerinde belirleyici bir konumdadır. AB üye ülkeleri çoğu zaman bu sorunu gündeme getirmektedir.

Önceki bölümlerde Türkiye'nin çeşitli ülkelerle olan politikasını temelde Barış Harekâtının biçimlendirdiğinden söz edildi. Uluslararası ölçekte petrol rezervlerine yakınlığı ve bunları kontrol edebilecek konumda olması adanın önemini artırmaktadır.

Kıbrıs meselesinin çözümsüzlüğünün bir nedeninin de meselede çok fazla tarafın olmasını göstermek mümkün görünmektedir. Adada yaşayan Türk tarafı ve Rum tarafının yanı sıra Yunanistan, İngiltere, ABD, AB üye ülkeler ve Türkiye kimi zaman ticari kimi zaman siyasi ve etnik sebeplerden ötürü meselenin doğal tarafları olarak yer almaktadır.

Kıbrıs Meselesini sadece nüfusun fazlalığı ve kalıcı yerleşim yerlerine göre değerlendirmek yeterli değildir. Kıbrıs'ı tarihi, sosyal, kültürel parametrelerle yorumlama çok daha akılcı olacaktır. Kıbrıs'taki Türk halkının varoluş davasını savunan KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın devlet adamı olarak addaki Türk toplumu için yaptığı çabalar meseleye büyük katkı sağlamıştır. Bununla birlikte 1975- 84 Türk dış politikasını derinden etkileyen bu olayın önümüzdeki yıllarda da tartışma konusu olarak sürdürüleceği aşikârdır.

KAYNAKÇA

AKÇAY. Ekrem, Y. 1970'lerde Siyasi Partilerin Gözüyle Türkiye'nin AET'ye Bakışı: AP, CHP, MHP, MSP, DP', TKP Örnekleri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal bilimler Dergisi. C.4, S. 7. ss.34

ARMAOĞLU, Fahir, 20. Yy. Siyasî Tarihi, C.I-II, Aklın Yayınları, İstanbul 2003.

CANAR. Burçin, SSCB Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu (1964-1979). Disiplinler arası karşılaştırmalar. 2018. S.8, .ss.223-246

ERTÜRK, Yaşar, Adalar (Ege) Denizinde Türk-Yunan Mücadelesi, IQ Yayıncılık, İstanbul 2007.

GÖNLÜBOL, Mehmet- KÜRKÇÜOĞLU, Ömer, Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995),

Siyasal Kitabevi, 9. Baskı, Ankara 1996.

İZGİ, Ali Rıza, Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'ye Uygulanan Silâh Ambargosu ve Sonuçları, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2007.

ORAN, Baskın, Türk Dış Politikası II (1980-2001), İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

STERGİOU, Andreas. Soviet Policy Toward Cyprus. The Cyprus Review. 19 (2)83-106. 2007

ÜLGER, İrfan Kaya, Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunları, Derin Yayınları, İstanbul 2008.

ÜNAY, Bora, Türk-Yunan İlişkilerinde Temel Sorunlar ve 1999 Sonrası Yumuşama Dönemi, TC Atılım Üniversitesi, Ankara 2007.